

A foglalkoztatás és a jövedelemviszonyok hatása a régiók fejlődésére

¹Nagy János – ²Harsányi Gergely – ³Jánosy Orsolya – ¹Harsányi Endre – ¹Nagy Orsolya

¹Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar,
Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet, Debrecen

²Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest

³Debreceni Egyetem Regionális Kutatócsoporthoz, Debrecen

nagyjanos@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Egy térség gazdasági helyzetét alapvetően meghatározza a foglalkoztatottság mértéke, az aktív népesség száma, összetétele. Fenntartható gazdasági növekedés nem lehetséges megfelelő számú és képzettségű munkavállaló nélkül.

A foglalkoztatottak, vagyis a gazdaságilag aktívak arányát tekintve Magyarország lényegesen elmarad nemcsak Nyugat-Európától, hanem az EU-hoz újonnan csatlakozott országok értékeitől is. Az elmaradásnak egyik oka a részmunkaidős foglalkoztatás csekély gyakorisága, másik oka, hogy jelentősen csökkent a megyében a kiemelkedő szereppel bíró mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma.

A megye lakosságának foglalkoztatottsága majdnem azonos szintű, mint az Észak-alföldi régióé. Az országos átlagnál rosszabb. Az aktivitási arány, vagyis a foglalkoztatottak és munkanélküliek együttes aránya a 15–74 éves népességben belül 3 százalékponttal elmarad az országostól. A munkanélküliek aránya a megye kistérségei között igen nagymértékben szóródik. A regisztrált munkanélküliek aránya a munkaképes korú állandó népességből Debrecenben a legkisebb, a Hajdúhadházi kistérségben a legnagyobb. A munkanélküliségen belül a pályakezdők munkanélkülisége további problémát vet fel.

A megyében foglalkoztatottak összetétele eltér az országostól. A gazdasági ágak szerinti összetételben a mezőgazdaság, vad-, erdő- és halgazdaság, termelőágak országosnál nagyobb súlya jellemző. A szolgáltató ágak közül a versenyszférába tartozó pénzügyi tevékenység, ingatlanügylek, gazdasági szolgáltatások részaránya kisebb, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nagyobb az országos átlagnál.

Az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem nagyságában a munkanélküliséggel azonos területi eltérések tapasztalhatók. Az Észak-alföldi régió jövedelemelmaradása az országos átlagtól elsősorban a munkajövedelmeknél jelentkezik, ahol az elmaradás 23%-os, míg a társadalmi jövedelemnél csak 5%. Összességében az Észak-alföldi régió jövedelem és kiadási adatai nem kedvezőek.

Kulcsszavak: gazdasági stabilitás, foglalkoztatás, jövedelmi viszonyok

SUMMARY

The economic condition of an area is fundamentally determined by the extent of employment, as well as the size and composition of its active population. No sustainable economic growth is possible without the necessary amount of employees with the proper skills.

As regards the proportion of employees, i.e. economically active people is significantly lower in Hungary than not only in Western Europe, but also countries which joined the EU recently. One of the reasons for this fact is the low amount of part-time employment and the other is the phenomenon that the number of agricultural employees – who had a significant role – greatly decreased in the county.

The employment level of the population in the county is nearly identical as that of the North Great Plain region and it is lower than the country average. The activity proportion, i.e. the joint proportion of employees and unemployed people in the population between 15–74 years of age is 3 percentages lower than the country average. The proportion of unemployed people greatly varies depending on the small regions of the county. The proportion of registered unemployed people in the population of active age is the lowest in Debrecen and the highest in the Hajdúhadház small region. The unemployment of career-starters is a further problem to deal with.

The composition of employees in the county is different than the country average. When compared in terms of different economic sectors, it can be observed that agriculture, game management, forestry and fishery are more significant than the country average. Of the provider sectors, the proportion of financial activity, real estate matters and economic services is lower, while that of accommodation services and hospitality is higher than the country average.

There are regional differences similar to unemployment in terms of the income size which is the basis of personal income tax per taxpayer. The income level in the North Great Plain region is lower than the country average mainly in terms of income paid for work, where this difference is 23%, while it is only 5% in the case of social income. Altogether, the income and expenditure data of the North Great Plain region are not favourable.

Keywords: economic stability, employment, income conditions

GAZDASÁGI STABILITÁS – KERESLET

A mutatók nemcsak a jelen állapotról adnak tájékoztatást, hanem – mivel bizonyos elemek csak lassan változnak, illetve változtathatók meg – a térség jövőbeni fejlődési pályájára is hatással vannak.

A magyar 15–74 éves népesség aktivitási aránya 2009-ben 53,6%, azaz a 15–74 éves korosztály alig több

mint fele számít foglalkoztatottnak, vagy munkanélkülinek. Az EU egyes országaiban ez az érték 65% feletti.

A visszaesés már az 1980-as években elkezdődött, majd az 1990-es évtizedben erősödött fel, amikor sokan inaktívak lettek, kiszorultak a munkaerőpiacról. Szintén az aktivitási ráta csökkenését növeli, hogy a fiatalok egyre hosszabb ideig tanulnak (Horváth, 2006, 2012).

A foglalkoztatási arány, vagyis a foglalkoztatottak aránya a 15–74 éves lakosságból 4,6 százalékponttal rosszabb. Így természetes, hogy a munkanélküliség is érzelhetően kedvezőtlenül alakult (1. táblázat).

1. táblázat

Aktivitás és kereset (2010)			
Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Észak-alföldi régió(3)	Ország összesen(4)
Aktivítási arány (%) (5)	51,3	51,6	55,4
Foglalkoztatási arány (%) (6)	44,6	44,1	49,2
Munkanélküliségi ráta (%) (7)	13,2	14,5	11,2
2009-ben teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi(8)			
- bruttó átlagkeresete (Ft)(9)	167 839	156 990	202 576
- nettó átlagkeresete (Ft)(10)	114 994	109 060	132 628

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 1: Activity and income (2010)

Items(1), Hajdú-Bihar county(2), North Great Plain region(3), Country total(4), Activity rate (%) (5), Employment rate (%) (6), Unemployment rate (%) (7), Monthly income of full-time employees in 2009(8), Gross(9), Net(10), Source: own edition by KSH data

A regisztrált munkanélküliek megyei arányával Hajdú-Bihar megye a 11. legkedvezőtlenebb a megyék között. 1999-től 2005-ig még kedvező volt a tendencia, a regisztrált munkanélküliek aránya csökkent, de 2005-től évről-évre jelentős növekedett.

A megye 9 kistérsége közül ötben – a Balmazújvárosi, Berettyóújfalui, Hajdúhadházi, Polgári és Püspökkladányi kistérségben – a munkanélküliek aránya meghaladja a 10%-ot.

A munkanélküliség mértékén túlmenően fontos annak vizsgálata is, hogy a munkanélküliek között milyen arányban vannak a 180 napon túl, vagyis a tartós

munkanélküliek (Lengyel, 2013). Magas arányuk súlyos társadalmi problémát jelent, minél hosszabb ideje munkanélküli valaki, annál nehezebben tér vissza a munkaerőpiacra. A munkanélkülieken belül a tartós munkanélküliek aránya a megye kistérségeiben 45–50% között van. Kiugróan jó a polgári kistérség 34,5%-os értéke, míg ellenpélda a roma lakosság által sűrűn lakott Hajdúhadházi kistérség 59,9%-os mértéke. A roma lakosság számára az elhelyezkedés nehéz, ingázásra nincsen pénzük, a legbiztosabb jövedelemforrást a szociális segélyek, támogatások jelentik számukra. Ennek következtében lemaradásuk tovább nő, munkaerőpiaci integrációjuk egyre nehezebbé válik, ami súlyos szociális problémát jelent az egyébként is elmaradt településeken (Baranyi, 2008).

A munkanélküliségen belül a pályakezdők munkanélkülisége további problémát vet fel, hiszen valószínű, hogy ezek a fiatalok nem tudnak szakmai tapasztalatokat szerezni, munkakapcsolatokat kialakítani. 2009-ben Hajdú-Bihar megyében a munkanélküliek átlagosan 10,5%-a volt pályakezdő munkanélküli. Kistérségi szinten a pályakezdők helyzete, akárcsak a tartós munkanélküliek aránya, a Polgári kistérségben, valamint a Berettyóújfalui kistérségben volt a legkedvezőtlenebb. Debrecenben a pályakezdő munkanélküliek aránya volt a legalacsonyabb. Az aktivitás és a foglalkoztatottság országosan is első számú gond, de ez fokozottabban áll a megyére.

Még rosszabb a megye helyzete a keresetek tekintetében. A nettó kereset valamivel több, mint kétharmada (68,5%-a) volt a bruttó keresetnek, valamivel több, mint a 65,4%-os országos átlag. A megyében dolgozók bruttó keresete 2010-ben 83%-a, a nettó kereset 87%-a volt az országos átlagnak. Felmerül a kérdés, hogy az eltérés gazdasági szerkezetkülönbségből, vagy egyéb okból következett-e be (2. táblázat).

2. táblázat

Az alkalmazottak átlagkeresete 2009-ben

Ágazatok(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Magyarország(3)	%	Debrecen
Mezőgazdaság(4)	129 638	137 101	94,6	126 328
Ipar(5)	169 314	196 505	86,2	197 758
Építőipar(6)	148 316	152 204	97,4	173 321
Kereskedelem(7)	151 659	175 207	86,6	141 878
Szállítás, hírközlés(8)	189 269	196 350	96,4	196 103
Pénzügyi szolgáltatás(9)	314 514	427 508	73,6	344 761
Közigazgatás, honvédelem(10)	199 835	234 696	84,7	250 076
Oktatás(11)	202 121	194 158	104,1	215 450
Egészségügy(12)	152 018	161 265	94,3	160 352

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 2: Average income of employees in 2009

Items(1), Hajdú-Bihar county(2), Hungary(3), Agriculture(4), Industry(5), Building industry(6), Trade(7), Transport, telecommunications(8), Financial services(9), Public administration, national defense(10), Education(11), Healthcare(12), Source: own edition by KSH data

Javarészt a költségvetési szektor részét képező oktatás súlya a foglalkoztatásban meghatározó, viszont az egészségügy, valamint a közigazgatási területen foglalkoztatottak aránya az országos átlagtól elmarad. A foglalkoztatottak gazdasági ág és iskolai végzettség szerinti összetételéből adódóan a megyében nagyobb a fizikai foglalkozásuk hányada, mint országosan.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya nagymértékben csökkent az elmúlt években, az itt dolgozók aránya jóval meghaladja az országos átlagot (Horváth, 2006; Budai-Sántha, 2011). Ugyancsak az országos átlagnál nagyobb a szálláshely-szolgáltatás, a vendéglátás területén foglalkoztatottak aránya is.

A megyei bérlemaradásban szerepe van a foglalkoztatási struktúrának, a magas jövedelmet biztosító pénzügyi szféra központi intézményei vagy az államigazgatás országos szervei nem a megyében vannak. A mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi területek bérlemaradása azonban szerkezeti okokkal nem magyarázható. Ezeknél a bérlemaradás a magas munkaerő-kínálattal és a megye földrajzi fekvésével hozható összefüggésbe.

Figyelmet érdemel, hogy a megyeközpontban, Debrecenben az ipari, építőipari és a szállítási, valamint az egészségügyi alkalmazottak keresete lényegesen nagyobb, mint a megyei átlag, gyakorlatilag itt eléri az országos szintet. Debrecen kereseti viszonyai kedvezőbbek a megyeinél és az országosnál is, a közigazgatás és az oktatás miatt. Itt van a megyei központi adminisztráció, itt működik az országos jelentőségű Debreceni Egyetem is. Sajátos a kereskedelmi dolgozók helyzete, ahol a megyeközpont alacsony jövedelme összefügg azzal, hogy itt tömörülnek a nagy bevásárlóközpontok a rendkívül rosszul fizetett alkalmazottaikkal.

A kedvezőtlen jövedelemviszonyok nem kis mértékben járulnak hozzá, hogy a megyében rendszeressé

vált a belső elvándorlás. 1990-ben még csak 518 fő volt regisztrált elvándorló a megyében, 2009-ben viszont ez a szám már 1304 főre emelkedett. Az egész régiót, de az ország többi megyéjéhez hasonlítva a megyét is jellemzi a magas belföldi elvándorlási különbözet. 2009-ben 2,4 fő volt 1000 lakosra vetítve. Kistérségi adatokat vizsgálva jelentős szórással találkozunk. A legnagyobb elvándorlás 2009-ben a Püspökladányi kistérségből volt, a legmagasabb bevándorlás pedig a Debreceni kistérségben volt megfigyelhető, pozitív mérleg mindössze még a Hajdúszoboszlói kistérségben volt, a többi kistérségben jelentős az elvándorlás.

JÖVEDELEMVISZONYOK, A HÁZTARTÁSOK KIADÁSA

A keretek és a szociális juttatások, valamint az alkalmazásban nem állók (vállalkozók) jövedelmének együttesére vonatkozó megyei adatok nem állnak rendelkezésre. Ezeket az adatokat a KSH csak régió szinten gyűjti, illetve adja közre. A jövedelemviszonyokra mégis következtethetünk a területi statisztikák alapján (3. táblázat).

3. táblázat

Személyi jövedelemadó (2008)

Megnevezés(1)	Hajdú-Bihar megye(2)	Észak-alföldi régió(3)	Ország összesen(4)
Ezer lakosra jutó SZJA adózók száma(5)	418	404	438
Egy adófizetőre jutó éves(6)			
- adóalapot képező jövedelem(7)	1 602 264	1 569 059	1 858 277
- személyi jövedelemadó(8)	290 705	274 614	391 187

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 3: Personal income tax (2008)

Items(1), Hajdú-Bihar county(2), North Great Plain region(3), Country total(4), Number of people paying personal income tax per inhabitant(5), Per taxpayer(6), Income constituting the tax base(7), Personal income tax(8), Source: own edition by KSH data

Az ezer lakosból 418 fő adózó kedvező arány, ami azt jelenti, hogy a megye adóköteles jövedelemmel rendelkező lakossága jóval több, mint a régiós átlag, bár az országostól mintegy 5%-kal elmarad.

A jövedelemviszonyokat jobban kifejezi az egy adófizetőre jutó adóalapot képező jövedelem (Nemes Nagy, 2005; Lengyel és Rechnitzer, 2004), ami ugyancsak nagyobb a megyében, mint a régióban, de az országos átlagnál jócskán, 14%-kal elmarad, ami a keretek már bemutatott lemaradásának és a munkanélküliségnek az eredménye.

A legmagasabb jövedelem a debreceni kistérségben van, ahol legkisebb a munkanélküliség. Míg a legalacsonyabb a balmazújvárosi kistérségben, ahol magas a nyilvántartott álláskereső aránya. E két ismerv között nagyon erős korreláció mutatható ki, melynek értéke 0,77. Az elemzések szerint azokban a kistérségekben, ahol alacsony a személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem, ott magas a munkanélküliség is és fordítva. Megyei adatok nincsenek, azért érdemes áttekinteni a régiók mutatóit (4. táblázat).

A régiók szerinti 2008. évi bevétel és jövedelem alapján kiemelkedő a Közép-magyarországi régió, majd ezt követi a három dunántúli, majd újabb csoportot alkotva a két alföldi és az Észak-magyarországi régió. A legalacsonyabb egy főre jutó jövedelemmel az Észak-alföldi régió áll a sor végén. A rendelkezésre álló jövedelem 13%-kal volt kisebb, mint az országos és háromnegyede volt a Közép-magyarországi régió adatának.

A régió munkajövedelméből 78% főállású munkaviszonyból, 9% vállalkozásból és 4% mezőgazdaságból származó jövedelem (5. táblázat).

A jövedelem alakulása természetesen meghatározza a lakossági kiadás volumenét és szerkezetét (Rózsa, 2010). 2008-ban az ország lakossága fejenként 237,5 ezer forintot fordított élelmiszer-, ruházat- és lakberendezés-vásárlásra, ami az összkiadás mintegy egyharmadát tett ki. Az Észak-alföldi régióban ez a kiadás közel azonos, 218,8 ezer forint volt, hiszen ezek az alapmegélhetés költségeinek egyik részét képezik.

4. táblázat

Egy főre jutó évi bevétel és jövedelem (ezer Ft) (2008)

Megnevezés(1)	Közép- magyarországi régió(2)	Közép- dunántúli régió(3)	Nyugat- dunántúli régió(4)	Dél- dunántúli régió(5)	Észak- magyarországi régió(6)	Észak- alföldi régió(7)	Dél- alföldi régió(8)	Összesen(9)
Munkajövedelem(10)	1 002,8	761,7	753,4	657,8	604,6	576,5	599,8	751,8
Társadalmi jövedelem(11)	374,4	353,9	350,6	379,9	371,6	343,4	343,2	361,2
Egyéb jövedelem(12)	22,9	13,4	14,5	20,6	17,1	17,3	18,7	18,7
Bruttó jövedelem összesen(13)	1 400,1	1 129,0	1 118,5	1 058,3	993,3	937,2	961,7	1 131,7
Adó és járulék(14)	-369,3	-256,3	-242,7	-223,5	-197,9	-182,4	-188,8	257,2
Nettó jövedelem(15)	1 030,8	872,7	875,8	834,8	795,4	754,8	772,9	874,5
Saját termelés(16)	6,4	10,5	14,9	18,9	12,3	17,6	22,1	13,4
Egyéb természetbeli(17)	8,1	6,9	5,3	6,1	5,1	4,7	4,8	6,2
Mindösszesen(18)	1 045,3	890,1	896,0	859,8	812,8	777,1	799,8	894,1

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 4: Yearly income and earnings per person (thousand HUF) (2008)

Items(1), Central Hungary region(2), Central Transdanubian region(3), Western Transdanubian region(4), Southern Transdanubian region(5), Northern Transdanubian region(6), North Great Plain region(7), South Great Plain region(8), Total(9), Income for work(10), Social income(11), Other income(12), Total gross income(13), Tax and contributions(14), Net income(15), Own production(16), Other natural contribution(17), Altogether(18), Source: own edition by KSH data

5. táblázat

Egy főre jutó évi kiadás (ezer Ft) (2008)

Megnevezés(1)	Közép- magyarországi régió(2)	Közép- dunántúli régió(3)	Nyugat- dunántúli régió(4)	Dél- dunántúli régió(5)	Észak- magyarországi régió(6)	Észak- alföldi régió(7)	Dél- alföldi régió(8)	Összesen(9)
Élelmiszer(10)	187,4	177,6	171,6	168,0	167,0	168,5	186,9	177,5
Ruházat(11)	37,8	27,2	30,3	25,2	26,5	22,7	24,4	29,3
Lakberendezés(12)	38,4	29,7	29,4	24,8	26,0	27,6	27,4	30,7
Szeszesital, dohány(13)	29,2	24,7	20,9	25,8	24,6	20,5	20,4	24,5
Vendéglátás, szállás(14)	38,3	29,6	23,2	19,3	23,9	17,0	24,2	27,2
Kultúra, szórakozás(15)	84,2	53,0	53,2	46,2	38,7	40,1	45,4	56,7
Lakásfenntartás(16)	202,6	164,8	159,4	152,3	148,6	144,6	152,2	167,4
Közlekedés, hírközlés(17)	171,6	153,1	133,8	130,5	122,3	118,9	117,8	140,8
Egészségügy(18)	39,2	34,6	29,3	32,8	28,8	29,4	31,1	33,3
Oktatás(19)	6,8	9,3	4,5	4,8	5,7	5,1	4,4	5,9
Egyéb(20)	68,7	55,4	60,6	58,2	48,1	47,9	46,4	57,0
Mindösszesen(21)	904,6	759,0	716,2	687,9	660,2	642,3	680,6	750,3

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Table 5: Yearly expenditure per person (thousand HUF) (2008)

Items(1), Central Hungary region(2), Central Transdanubian region(3), Western Transdanubian region(4), Southern Transdanubian region(5), Northern Transdanubian region(6), North Great Plain region(7), South Great Plain region(8), Total(9), Food(10), Clothing(11), Furniture(12), Alcohol, tobacco(13), Accommodation, hospitality(14), Culture, entertainment(15), House maintenance(16), Traffic, telecommunications(17), Healthcare(18), Education(19), Other(20), Altogether(21), Source: own edition by KSH data

A megélhetési költségek másik részét a lakásfenntartási és közlekedési, hírközlési kiadások adják, melyek összege fejenként országosan 308,2 ezer forint, vagyis 41% volt. Az Észak-alföldi régióban élők erre csak 263,5 ezer forintot költöttek, ami kiadásuknak így is 41%-át tette ki.

Az élvezeti cikkekre, vendéglátásra, kultúrára, szórakozásra fordított évi kiadás országosan 108,4 ezer forint, az Észak-alföldi régióban kevesebb, mint ennek háromnegyede, 77,6 ezer forint volt lakosonként.

Összességében az Észak-alföldi régió jövedelem és kiadási adatai nem kedvezőek, ezért mindent meg kell tenni a régió, és ezen belül Hajdú-Bihar megye fejlesztésének, fejlődésének felgyorsítása érdekében.

IRODALOM

- Baranyi B. (szerk.) (2008): Észak-Alföld. MTA Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest. 516.
- Buday-Sántha A. (2011): Agrár- és vidékpolitika: Tanulságok nélkül. SALDO. Budapest. 377.
- Horváth Gy. (szerk.) (2006): Régiók és települések versenyképessége. MTA. Regionális Kutatások Központja. Pécs. 481.
- Horváth Gy. (2012): Szempontok a kelet-közép-európai területfejlesztés megújításához az uniós változások tükrében. [In: Bottlik Zs. et al. (szerk.) Társadalomföldrajz – Területfejlesztés – Regionális tudományág.] ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola. Budapest. 85–100.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Hajdú-Bihar megye statisztikai évkönyve. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Mezőgazdasági statisztikai évkönyv. KSH. Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (1990–2013): Területi statisztikai évkönyv. KSH. Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (2005): Helyzetkép a régió városairól: Észak-Alföld. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen. 108.
- Központi Statisztikai Hivatal (2006): A régió gazdasága és versenyképessége: Észak-Alföld. KSH Debreceni Igazgatósága. Debrecen. 67.
- Lengyel I. (2013): A területi különbségek hazai alakulásának kulcsmomentumai. Közép-Európai Közlemények. 1–2: 227–237.
- Lengyel I.–Rechnitzer J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 392.
- Nemes Nagy J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek, ELTE. Eötvös Kiadó. Budapest. 284.
- Rózsa G. (2010): A fogyasztás és jövedelmi viszonyok regionális különbségei. Statisztikai Szemle. 88. 4: 371–395.

